

İSTANBUL'UN ANTİK ÇAĞ SİYASİ TARİHİ: BYZANTION'DAN KONSTANTİNOPOLİS'E

MURAT ARSLAN*

Bütün ünlü kentlerin kuruluşları, tarihî verilerle kanıtlanamayan şiirsel ya da mitolojik hikâyelerle süslenmiştir. Bu çeşit öykülerde çoğu zaman efsanenin nerede bitip tarihin nerede başladığı belli olmaz. Zira mitoloji ile tarih bir defa birbirine karışmaya görsün, ondan sonra bir daha onları birbirinden ayırmak kolay olmaz. Byzantion'un efsanevi kurucusu "Byzas" ve kuruluş süreci bağlamında, Megaralı göçmenlerin/kolonizatörlerin yöredeki etkinliklerini konu edinen anlatılar/söylenceler/mitolojik aktarımlar bu türden bir sorun alanının tasviri için uygun birer örnek oluştururlar. Antik Çağ mitografaları açık ve doğal bir şekilde olaylara *prohellenik* bakış açısıyla yaklaştıklarından göze çarpan bir şekilde bölge üzerinde Helen varlığını meşrulaştıracak bir yaklaşım sergilerler. Modern araştırmalarda etraflıca irdelenmeksizin sıklıkla görülen bu önkabul, yörede ikamet eden otokton halkları görmezden gelmek anlamına gelir. Bununla birlikte, Eski Çağ bilimlerinin farklı alanlarından temin edilen sınırlı sayı ve içerikteki veri Khalkedon'u MÖ 685, Byzantion'u ise MÖ 668 yılında kolonize eden Megaralıların, bölgede şu ya da bu şekilde örgütlenmiş otokton toplulukların inisiyatifleri çerçevesinde var olabildikleri görüşünün de dikkate alınmasını zorunlu kılar. Aslında, aksi yönde bir eğilim yörenin yerel topluluklarını yok saymak anlamına gelebilir ki bu durum tarihî yansızlığa ters düşen bir yaklaşım tarzıdır.

Gerçekten de, İstanbul'un tarih sahnesine çıkması herhangi bir kehanetin ya da efsanevi bir kahramanın başından geçen serüven dolu ya da trajik kaynaklı söylenceler perspektifinden kavranılamaz. Bilakis Arkaik dönemin sosyal, politik ve ekonomik yapısının dayattığı bir zorunluluk olarak algılanabilir. Hiç kuşkusuz bu zorunluluğu Ege kültür coğrafyasının, MÖ VII. yüzyılın ilk yarısında gereksinim duyduğu ham madde kaynaklarını Karadeniz'in verimli toprakları ve maden yataklarından

karşılması oluşturmaktaydı. Bu sürecin İstanbul'dan bağımsız düşünülmesi, kentin jeostratejik konumu itibarıyla pek de mümkün değildir.

Ege kültür coğrafyasının MÖ VII. yüzyılda giderek kuzeye doğru genişleyen etki alanının Marmara, Boğazlar ve Karadeniz'in iktisadi, idari, siyasi ve sosyal yaşamında birtakım değişiklikleri beraberinde getirdiği görülmektedir. MÖ VII. yüzyılın ilk yarısında Megara teşebbüsüyle kurulan kolonilerde izlendiği üzere Byzantion ve Khalkedon'da da ana kente benzer oligarşik/aristokratik yönetim şeklinin hâkim olduğu düşünülebilir. Bununla birlikte, zaman içinde Küçük Asya, Adalar ve Hellas'ın değişik kentlerinde -Miletos (Balat), Atina, Samos (Sisam), Mitylene (Lesbos), Korinthos, Megara- olduğu üzere Byzantion'da yönetim tiranlar tarafından ele geçirilir. Yine de, kentte tiranlık rejiminin tam olarak ne zaman kurulduğunu tespit etmek için eldeki bilgiler yeterli değildir. Hâlihazırdaki veriler Klasik Dönem'in başında (MÖ VI. yüzyılın son çeyreğinde) kentin, Pers Kralı I. Darius'la müttefik olan Ariston adlı bir tiran tarafından yönetildiğini ortaya koymaktadır. Darius'un MÖ 512 yılındaki İskit seferinin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından sefer sırasında takındıkları olumsuz tavırdan mı; yoksa olası bir İskit istilasında taraf değiştirebilecekleri ihtimalinden midir bilinmez, kralının bölgeye ve bazı eski müttefiklerine karşı tutumu değişir. Bu yüzden Byzantion, MÖ yaklaşık 511 yılında Marmara ve Gelibolu Yarımadası'ndaki birçok yerleşim ile Lemnos (Limni) ve Imbros (Gökçeada) adalarıyla birlikte kralın kıyı bölgelerinin komutanı (Daskyleion Satrabı?) Otones tarafından kuşatılarak ele geçirilir ve yağmalanır. Bu süreç zarfında, Ariston'un akıbetine, Byzantion'daki tiranlık rejiminin ne zaman ve ne şekilde son bulduğuna dair elimizde şu an için kesin bilgi yoktur.

Kent yönetiminin bir tek kişinin egemenliği altında toplandığı tiranlık rejiminin/idaresinin, Hellas ve Küçük Asya'nın bazı kentlerinde oligarşiden,

* Akdeniz Üniversitesi

demokrasiye geçiş basamağını oluşturduğu genel kabul görür. Byzantion da Ariston'un tiranlığından sonra, dönemin siyasi konjektürüne uyarak demokratik sistemini benimsemiş olsa gerektir. Ariston'un tiranlığının ardından, Byzantion'da dönemin siyasi koşullarının da zorlayıcılığıyla demokratik yönetim organlarının işlerlik kazanmış olabileceği akla yakındır. Bu dönem içerisinde, Byzantion MÖ 499 yılında ivme kazanan ve bölgelerarası bir niteliğe dönüşen İonia Ayaklanması'na destek verir. İsyanın bastırıldığı MÖ 494 yılından sonra tıpkı bir grup Khalkedonlunun ülkelerini terk edip Karadeniz'e yelken açarak Mesembria kentine yerleşmek zorunda kaldıkları gibi Byzantionlular için de şu ya da bu şekilde benzer bir durum söz konusu edilebilir görünmektedir. Nitekim geride kalanlar, Pers donanmasının çekirdeğini oluşturan Fenikeliler tarafından şiddetli bir şekilde cezalandırılır ve Pers boyunduruğu altına girer.¹

Pers hâkimiyeti Byzantion'un MÖ 478 yılında Spartalı komutan Pausanias tarafından ele geçirilmesine değin devam eder.² Beklenenin aksine Pausanias'ın Byzantion'u Pers egemenliği altından kurtarması halkın özgür kılınması adına kayda değer bir değişim sergilemez. Zira Spartalı komutan Byzantion'u bağımsızlığına kavuşturmaktan ziyade burada konuşularak kenti 7 ay süresince tiranvari bir şekilde yönetir. Pausanias'ın kentten uzaklaştırılmasının ardından Atinalı komutan ve devlet adamı Aristides'in önyak olmasıyla Attika-Delos Deniz Birliği adı altında aynı Spartalıların Peloponnesos (Mora) Yarımadası'nda oluşturduğuna benzer bir konfederasyonun temelleri atılır. Bu bağlamda Byzantion, Atinalılar tarafından Perslere karşı MÖ yaklaşık 477 yılında oluşturulan Birinci Attika-Delos Deniz Birliği'nin ilk üyeleri arasında yer alırlar. Bu süreç aynı zamanda Byzantion'da kültür, siyasal ve sosyal yaşamın yeniden canlanmasında itici gücün temel referans noktasını oluşturur.

MÖ 440 yılındaki kısa süreli başkaldırı sayılmazsa, Peloponnesos savaşlarının ikinci evresine kadar Byzantionluların Atinalılarla ittifakı devam etmiştir. Özellikle MÖ 426 yılında Atinalılar ile Byzantionlular arasındaki ticari ilişkilerin son derece geliştiğine tanıklık edilir. Öyle ki söz konusu döneme ilişkin yazılı belgeler, Atinalıların Byzantionluların gelişen ticari ilişkilerini sınırlamak, stabilize etmek ve tek yanlı bir bağımlılık süreci yaratmak amacıyla kentin üçüncül merkezlerle yaptığı tahıl ihracatına kota koyduklarını

ortaya koyarlar.³ Bu durum, aynı zamanda Attika-Delos-Deniz Birliği kisvesi altında Atinalıların Byzantion'un ekonomisini tamamen kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaya çalışmalarına ve birlik üyelerinin iç işlerine karışmalarına dair örnek teşkil eder.

MÖ yaklaşık 413/412 yılına gelindiğinde oligarşi yanlılarının teşviki ve Lakedaimonların askerî desteğiyle Byzantion ve Khalkedon'un Attika-Delos Deniz Birliği'nden ayrıldığı görülür. Bu politik dönüşüm kentlerin iç dinamiği ve yönetim sisteminde de kendini gösterir. Oligarşi yanlıları güçlenir ve kent atanmış Spartalı vali [*harmostes*] tarafından yönetilir. Gene de bu süreç uzun sürmez. Aralarında Alkibiades'in de bulunduğu Atinalı generaller MÖ yaklaşık 409/408 yılında Khalkedon ve Byzantion'u yeniden Atina tarafına geçmek zorunda bırakırlar. Bu durum en basit ifadeyle kentlerde her şeyin eski hâline dönmesi ve Atina yanlısı demokratların yönetimi ele geçirmesi anlamına gelir.

Byzantion ve Khalkedon, Spartalı komutan Lysandros tarafından MÖ 405 yılında ele geçirilince Lakedaimonlarla müttefik olan diğer kentler gibi demokrasi, oligarşiyle yer değiştirir. Kent, MÖ 389 yılına kadar müttefikliği altındaki Spartalı valilerin keyfi ve baskıcı idareleri altında oligarşi yanlılarınca yönetilir. Bu süreç oligarşik yönetiminden rahatsızlık duyan kentteki siyasi elitin doğrudan ya da dolaylı olarak Atina ile bağlantıya geçmesi ve kentin Thrasymbulos tarafından ele geçirilmesiyle sonlanır. Byzantion'da demokrasi taraftarlarının öngörülere kentin otonomisini kazanmaya giden bir yola girmeye sevk eder. Zira MÖ 387 yılında Helenler ile Pers kralı arasında imzalanan Antalkidas Barışı uyarınca Byzantion otonom ve tam anlamıyla özerk olurken Khalkedon Pers hâkimiyeti altına girer.

Byzantion sikke basımları, kentin MÖ IV. yüzyılın ilk çeyreğinde Batı Anadolu'da Kyzikos (Erdek), Efes, Samos, Knidos (Datça), Rodos, Iasos (Kıyıkışlacık) ve belki de Lampsakos'un (Lapseki) katılımıyla kurulan bir ittifakın/birliğin üyesi olduğuna işaret eder. Ne var ki Antalkidas Barışı'nın yürürlüğe girmesinden 2 sene sonra feshedilmesinin ardından Byzantion'un MÖ 378 yılında vergi vermemek ve kentin özerkliğine hiçbir koşulda dokunmamak kaydıyla İkinci Attika-Delos Deniz Birliği'ne tekrar üye olduğu görülmektedir. Ancak bu üyelik de uzun soluklu olmaz. Kent, MÖ yaklaşık 364/363 yazında Epameinondas yönetiminde

¹ Hdt. VI. 35.

² Thuk. I. 94. 1-2; 128. 5; Diod. XI. 44. 3; Corn. Nep. IV. 2. 2 "Pausanias".

³ IG I³ 61; SIG³ 75; SEG III 10.

1-2-3 MÖ V-IV. yüzyıllara ait Byzantion kenti sikkeleri (İstanbul Arkeoloji Müzesi, Sikkeler Bölümü)

bölgede söz sahibi konuma gelen Thebai'le yakın ilişkiler geliştirir. Bu durumu tehdit olarak algılayan Atinalılar, Karadeniz'den kentlerine erzak sevkiyatını güvence altına almak amacıyla, ykl. MÖ 363 yılında amiralleri Timotheos komutasındaki tam teşkilatlı bir donanmayı bölgeye sevk ederler. Timotheos, Byzantion'u silah gücüyle ele geçirerek zorla da olsa kent'in Atinalılarla olan müttefikliğine devam etmesini sağlar. Bu zoraki bağlaşıklık MÖ 357-355 yılları arasında 3 sene boyunca devam eden Müttefikler Savaşı'nın sonunda, Byzantion'un, Rodos, Kos, Khios (Sakız) adalarıyla birlikte, bu kez Atinalıların da onayıyla İkinci Attika-Delos Deniz Birliği'nden ayrılmasıyla neticelenir.⁴

MÖ IV. yüzyılın ikinci yarısına geçiş sürecinde, Byzantion'un kendi bölgesi içinde etkinlik alanını geliştirme çabasına tanıklık edilir. Bu yönüyle, MÖ 354-353 yılında kent, Selymbria (Silivri) ve Perinthos (Marmara Ereğlisi) istikametinde yaptığı politik birlik/ortak vatandaşlık [*sympoliteia*] anlaşmalarıyla topraklarını genişletir. Ortak demokratik bir düzen üzerinde komşularıyla *sympoliteia* kurmaları, söz konusu dönemde demokrasinin Byzantion'da iyice kurumsallaştığına delalet eder. Bu durum Byzantion yönetiminin ilgisini kendi coğrafyasına çevirerek burada ortak yönetim modelleri geliştirme çabaları aynı zamanda kentte demokratik yönetim eğilimlerinin kurumsallaştığı yolunda açık belirtiler taşır. Diğer yandan giderek artan Trak akınları karşısında bunalan Byzantion'un dönemin yükselen gücü Makedonya Kralı II. Filippos'la yakınlaştığı görülür. Ne var ki iki

eşit olmayan gücün kısa süreli ittifakından sonra, II. Filippos ile anlaşmazlığa düşmeleri Byzantion'a pahalıya patlar. MÖ 340-339 yılında Perinthos ve Byzantion, Makedonya kralı tarafından tehlikeli bir şekilde kuşatılır.⁵

II. Filippos'un bölgede yarattığı tedirginlik ile Byzantion'un gözden çıkarılamayacak derecede önemli stratejik konumu kent'in siyasal elitinin şu ya da bu şekilde eski müttefiklerini yanına çekmesini zorunlu kılar. Nitekim II. Filippos karşısında zor günler geçiren Byzantion ve Perinthos, ancak Atinalılar, müttefikleri ve Pers kralının yardımıyla bu ablukalardan kurtulmayı başarırlar. Kent ve teritoryumuna büyük zarar veren bu kuşatma sırasında otonomilerini muhafaza eden Byzantionlular, çok geçmeden sahip oldukları bereketli topraklar, gelişkin ticari emtia hacimleri ve deniz ürünlerinden sağladıkları gelirler sayesinde kısa zamanda eski refah düzeyine kavuşmayı başarabilirler.

Helenistik Dönem'le birlikte, Büyük İskender'in ölümünden sonra halefleri [*diadokhoi*] arasındaki mücadeleler sırasında Byzantion da aynı Kalkhedon gibi otonomisini korumaya çabalar. Kentin önceleri Antigonos Monofthalmos ve oğlu Demetrios ile iyi ilişkiler içinde olduğu gözlemlenir. Uyguladığı öngörülü strateji sayesinde Antigonos'un MÖ 301 yılında Ipsos Muharebesi'nde Lysimakhos tarafından yenilip öldürülmesinin ardından, Lysimakhos Krallığı ile ittifak hâlinde olan bağımsız bir kent olma statüsünü korur. Antigonos'la olan münasebetlerine işaret eden epigrafik belgeler ve antik kaynakların yanında aynı döneme ve sonrasına ait ölümünden sonra basılan [*posthumus*] Lysimakhos

4 Isok. *de Pac.* 16 [162]; *Antid.* 63-64 [323]; Diod. XVI. 22. 2.

5 Dem. *Cor.* XVIII. 71 [248]; 87 [254]; Diod. XVI. 76. 3. *sum.* 74-77; Iust. IX. 1. 2.

darpları kentin izlediği denge politikasıyla Ipsos Muharebesi'nin sonuçlarından pek az zararla kurtulduğu yolunda ipuçları sunar.

Lysimakhos'un MÖ 281 yılında Kurupedion Muharebesi'nde eski müttefiki Seleukos tarafından öldürülmesinin akabinde Byzantion, Herakleia Pontike (Karadeniz Ereğlisi) ile yakınlaşır. Bu durum kentin Antigonos ve Lysimakhos'la geliştirdiği siyasi ilişkiler ağını Seleukos Krallığı'na karşı kurmadığına delalet eder. Öyle ki Khalkedon, Tiejion (Filyos/Hisarönü) ve Kieiros (Konuralp) ile Mithradates Hanedanlığı'nın kurucusu I. Mithradates'in(?) katılımıyla Seleukos ve ardından oğlu I. Antiokhos'a karşı Kuzey İttifakı'nı oluştururlar. Seleukos'un Kurupedion Muharebesi'nden 7 ay sonra Ptolemaios Keraunos tarafından öldürülmesinin ardından Byzantion ve Herakleia Pontike, Ptolemaios'u desteklerler.

Kuzey İttifakı'nın MÖ 280-251 yılları süresince kentler ve bölgelerarası ilişkilere yön verdiği gözlenir. Söz konusu tarihler arasında iki temel sorun alanı, ortaya çıkarttığı etkileri itibarıyla diğerlerinden belirgin bir biçimde ayrılır. Bunlardan en yıkıcı olanı Galat akınlarıdır. Byzantionlular nasıl bir strateji izlemeleri konusunda daha siyasi ve askerî çözüm üretmeden onları kendi topraklarında bulurlar. Gerçekten de Galatlar, MÖ yaklaşık 278 yılında geçtikleri yerleri âdeta bir çekirge sürüsü gibi yağmalayarak Byzantion teritoryumunu baştan sona tahrip ederler. Kısa süre sonra topraklarını talan eden Galatların Bithynia Kralı I. Nikomedes'in davetine uyarak Byzantion ve diğer Kuzey İttifakı kentleriyle anlaşır⁶ Küçük Asya'ya

geçmeleri kentin rahat bir nefes almasına yetmez. Byzantionlular kentlerinin kuzeybatısından Karadeniz'in batı kıyılarına kadar uzanan bir alanda Tyllis Krallığı'nı kuran Galatlara teritoryumlarını yakıp yıkmamaları için haraç verirler. Böylelikle, parayla da olsa hem kentlerinin hem de egemenlikleri altında bulunan kırsal alanların güvenliğini sağlarlar.

Kuzey İttifakı'nın görünen ikinci eylem alanını, Seleukos Krallığı'nın bölgeyi hedef alan yayılımcı politikalarına karşı izledikleri direniş mücadelesi oluşturur. Gerçekten de askerî ve diplomatik manevralarla Kuzey İttifakı üyeleri ve müttefikleri Byzantion'un -Seleukos krallarından önce I. daha sonra da II. Antiokhos tarafından kuşatıldığında- kurtulmasında önemli rol oynamışlardır. Bu yüzden MÖ 266 yılında Byzantion üzerine yürüyen I. Antiokhos ile aralarında Pergamon valisi Filetairos, Rodoslular ve Kyzikosluların yer aldığı müttefikleri, kent üzerinde amaçları doğrultusunda herhangi bir başarı elde edemezler. MÖ yaklaşık 251 yılında ise, II. Antiokhos kuvvetli bir donanmayla Byzantion üzerine bir sefer düzenlediğinde Mısır Kralı II. Ptolemaios ve Herakleia Pontike'den aldığı destekler sayesinde kent kuşatmaya direnebilir. Özellikle Herakleialıların Byzantion'a gönderdikleri 40 gemilik donanma savaşın her iki taraf için karşılıklı tehditlerden öteye geçmemesini sağlar.⁷

Hâlihazırdaki tarihsel veriler Kuzey İttifakı'nın bölgesel nitelikli iki temel işlevinin de tespit edilmesine olanak sunar. Bunlardan ilki birlik üyelerinin kendi aralarındaki ilişkileri dengelenmesinde görülür. MÖ yaklaşık 265 yılında Kallatisliler (Magnalia) ve Istrialılar (Istere) arasında anlaşmazlıklar baş gösterdiğinde Byzantionlular ile Herakleialıların sergiledikleri tavır buna örnek verilebilir. Birliğe dâhil olmamakla birlikte bölge üzerinde söz sahibi olan merkezî güçlerin iç çekişmelerini ortak çıkarlar doğrultusunda biçimlendirme çabası da Kuzey İttifakı kentlerinin diğer bir etkinlik alanını oluşturur. MÖ yaklaşık 255 yılında Bithynia Kralı I. Nikomedes'in çocukları arasında taht kavgaları başladığında Byzantion ile Herakleia Pontikeliler bu duruma müdahil olmuş ve Herakleia kentinin arabuluculuk etmesiyle savaş son bulmuştur.

MÖ 250-220 yılları arasında Byzantionluların gerek Galatlara ve Trakyalılara ödedikleri yüklü miktarda haraç gerekse Karadeniz ticaretinden elde ettikleri kazancın giderek azalması kenti yeni gelir kaynakları arayışına sevk eder. MÖ 220 yılında Bosporos'tan geçen gemilerden

6 Memnon XIX. 2.

7 Memnon XXIII.

vergi alma girişimi üzerine Rodoslular ve Bithynia Kralı I. Prusias'a karşı savaşmak zorunda kalınca kent oldukça sıkıntılı anlar yaşar. Sonunda Tylis Kralı Kauaros'un araya girmesiyle Bithynia kralıyla savaşa son verilir. Boğaz'dan geçen gemilerden aldıkları vergiyi kaldırmayı kabul edince Rodoslularla da anlaşma sağlanır.⁸

MÖ III. yüzyılın son çeyreği ile MÖ II. yüzyıllar arasındaki süreç Byzantion tarihi açısından kritik bir noktada durur. Bu süreçte Romalıların şekillenmeye başlayan doğu politikası, özellikle MÖ II. yüzyılda Hellas, Anadolu ve Doğu Akdeniz'deki siyasi dengeleri bir hayli değiştirmiştir. Bu politikanın temel taşlarını Helenistik krallıklar oluşturuyordu. Romalılar öncelikle Hellas ve Asya'nın hâkim güçleri olan ve giderek gelişen Makedonya ile Seleukos krallıklarının yetki sahasını küçülterek onları Pergamon, Bithynia ve Mithradates hanedanlıkları gibi ufak bölgesel krallıklar hâline getirmeyi planlıyorlardı. Bu şekilde Helenistik krallıklar arasındaki güçler dengesini [*status quo*] koruyarak krallıklar üzerinde diledikleri zaman istedikleri politikayı dikte ettirecek mutlak otorite hâline gelmeyi amaçlıyorlardı. Bu doğrultuda öncelikle bağımsız kentleri, yöresel birlikleri ve bölgesel krallıkları kendilerine bağlamak amacıyla onların özerkliğini tanıdılar. Helenistik krallıkların ve bağımsız kentlerin *patronu* ve hamisi sıfatıyla ortaya atılarak onlarla müttefik oldular. Aynı zamanda bireysel kent devletleri ile adaların özgürlük ve otonomilerini onayıp bazı kentlere ve tapınaklara dokunulmazlık hakkı bahşederek popülerlik kazandılar. Olaylara Byzantion perspektifinden bakıldığında Roma, Makedonya ve Seleukosların bölgeyi hedef alan iktidar mücadeleleri onları incelikli bir siyaset gütmeye zorlamıştır. Dönemin askerî ve idari gelişmeleri göz önüne alındığında Byzantion'un dış politikasında Roma'yla olan devletlerarası yüksek düzeyli diplomatik meselelere özel bir ihtimam gösterdiği söylenebilir. Bu durum Makedonya Krallığı'yla olan ilişkilerde öylesine belirgindir ki Byzantionlular I. Makedonya Savaşı sırasında barışın yapılmasını sağlayan güçler arasında bulunurken II. ve III. Makedonya savaşları sırasında taviz vermeksizin Roma saflarında yer almışlardır. Ancak Roma ve Makedonyalılar MÖ 191-190 yılında bölgede üçüncü güç olan Seleukos Krallığı'nı ortak düşman belirlediklerinde Byzantionlular da koşulsuz bir şekilde V. Filippus'la birlik olabilmişlerdir. MÖ 184 yılına gelindiğinde Byzantionlular ile V. Filippus arasındaki bu yakınlaşma Amadokos önderliğindeki Trakya kabilelerinin Perinthos ve Byzantion teritoryumunu yağmalaması sırasında yeniden ortaya çıkar.

Zira o zaman Roma müttefiki V. Filippus, Byzantionlulara yardım ederek bölge ve kent üzerindeki Trak baskısına son verir.⁹

Tüm bu olaylar kısaca özetlenecek olursa Byzantion ile Makedonya Krallığı arasındaki ilişkiler söz konusu olduğunda ana eklemin daima Roma olduğu açıkça görülür. Nitekim MÖ 146 yılına gelindiğinde formal olmayan bu bağlaşıklık Byzantion'un müttefik kent [*civitas foederata*] sıfatıyla Roma'ya bağlanmasıyla sonlanır.¹⁰

Byzantion ile Roma bağlaşıklığı MÖ 133-129 yılları arasındaki Aristonikos İsyanı'nın bastırılması; MÖ 101 yılındaki korsanlara karşı girişilen savaş ve Mithradates-Roma savaşları boyunca kentin Roma'ya karşı sorumluluklarını yerine getirmesiyle MÖ I. yüzyılda kuvvetlenerek devam etmiştir.

Bununla birlikte bu süreç her zaman Byzantionlular açısından Roma ile münasebetlerinin istenilen düzeyde gittiğini göstermez. Öyle ki MÖ 63-58 yılları arasında Byzantion'da baş gösteren iç karışıklıklar sırasında Roma'nın sürgünleri kente geri göndermek suretiyle aleni bir şekilde kentin iç işlerine müdahil olduğu gözlemlenir. Benzer bir durum MÖ 57-56 yılları arasındaki olaylar zinciriyle de belgelendirilebilir. Makedonya valisinin Roma halkı ve *Senatus*'u tarafından özgürlüğü tanınan kenti yağmalayarak yurttaşlara kötü muamele etmesi pek az şüphe edilebilecek şekilde bu ilişkinin zaman zaman Byzantion aleyhine geliştiğini kanıtlar. Burada MÖ 49-48 yılındaki Roma İç savaşları ve Caesar'ın ölümünden sonraki destabilasyon dönemi Byzantion'un Romalılarla olan ilişkilerini yeniden gözden geçirmesine neden olduğu da eklenebilir. Bu sürecin Byzantion idaresinde yarattığı hoşnutsuzluğun en temel belirtileri, Cicero'nun tüm gayretine karşın, MÖ yaklaşık 44-43 yılında Byzantionluların ünlü hatibi/devlet adamını onurlandırmaktan kaçınmasında doruk noktasına ulaşır.¹¹

Roma İmparatorluğu döneminin başlamasıyla birlikte, Roma Barışı'nın [*pax Romana*] düşmanlıkları öteleyen kisvesinden yararlanan Byzantion, belli özerkliğe sahip özgür bir kent [*civitas libera*] olarak kendi yasalarını yapma hakkına sahip biçimde yaşar. Ancak Avrupa'da olmasına karşın bir süre sonra Bithynia eyaletine bağlanarak vergi vermeye zorlanır. Romalıların Traklara karşı verdiği savaşlar sırasında zayıf düştüğünden İmparator Claudius (MS 41-54) tarafından

⁸ Polyb. IV. 52. 6-9.

⁹ Polyb. XXII. 12. 4; Liv. XXXIX. 35. 4.

¹⁰ Cic. *de prov. Cons.* III. 5 dn. d.

¹¹ Plut. *Cic.* XXIV. 6-7.

beş yıllık vergi muafiyeti tanınır. İmparator Vespasianus (MS 68-79) tarafından Latinleştirilerek otonomisi elinden alınır ve tam anlamıyla Roma İmparatorluğu'na bağlanır. Ancak kent en büyük talihsizliği, MS 193 yılında patlak veren Roma iç savaşı sırasında Septimius Severus ile Pescennius Niger arasındaki taht mücadelesinde Niger'in tarafını tutma gafletinde bularak yaşar. Yaklaşık 3 sene boyunca kuşatıldıktan sonra teslim olması kaderini değiştirmez. Septimius Severus tarafından tüm egemenlik onurundan yoksun bırakılır; yağmalanarak, dörtgen değirmen taşlarından yapılmış yüksek tahkimli surları yerle bir edilir. Dönemin bazı tarihçileri¹² "sur yıkıntılarını ve kalıntılarını görenlerin, onu yapanlara da yıkanlara da aynı şekilde hayret ettiklerini" belirtir. Böylelikle bir zamanlar boğazın incisi olan kent tam anlamıyla yerle bir edilerek köy statüsüne indirgenir ve Perinthos'a bağlanır.

Byzantion, MS 197 yılında Severus'un oğlu (Caracalla) Antoninus tarafından büyük ölçüde imar edildiğinden "Augusta Antonina" adını alır. Ancak bu ad, Septimius Severus yaşadığı sürece (MS 211 yılına kadar) ve sonrasında bir süre -MS 217 yılında Caracalla ölünceye değin- kullanılır. Kent, MS 258-269 yılları arasında Got ve Herulianların akınları; MS IV. yüzyılın ilk çeyreğinde, MS 312 yılında Maximinus-Licinius ve MS 324 yılında Licinius-Constantinus arasındaki savaşlar sırasındaki kuşatmalarda oldukça tahribata uğrar. Gene de Byzantion'un önemini kavrayan Roma İmparatoru Constantinus tarafından MS 324-330 yılları arasında görkemli bir şekilde yeniden kurularak kente Yeni Roma, "Nova Roma" ve çiçek açmış ya da çiçek anlamındaki "Anthus" ismi verilir. Ancak imparatorun ölümünden sonra bu ad Konstantinopolis'e dönüştürülür. Böylelikle yanlışlıkla [*de falso*] modern tarihçiler tarafından "Bizans" şeklinde adlandırılan Doğu Roma İmparatorluğu'nun başkenti olarak tarihte bin yıldan fazla sürecek yeni bir çağın kalbinin attığı kent konumunu alır.

KAYNAKLAR

- Arslan, M., *İstanbul'un Antikçağ Tarihi: Klasik ve Hellenistik Dönemler*, İstanbul 2010.
- Cic. *de prov. Cons.* (= Cicero, *De Provinciis Consularibus*)
Kullanılan Metin ve Çeviriler: *De Provinciis Consularibus*, çev. R. Gardner, Cambridge - London 1999.
- Marcus Tullius Cicero, *Konsüllük Eyaletleri Hakkında*, çev. Ü. F. Telatar, İstanbul 2004.
- Corn. Nep. *Paus.* (= Cornelius Nepos, *Pausanias*)

¹² Herodian. III. 1. 7.

- Kullanılan Metin ve Çeviri: *On the Great Generals of Foreign Nations*, çev. J. C. Rolfe, Cambridge - London 2005.
- Dem. *Cor.* (= Demosthenes, *de Corona*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Demosthenes, *Orations XVIII-XIX. De Corona; De Falsa Legatione Vol, II*, çev. A. Vince ve J. H. Vince, Cambridge - London 1999.
- Diod. (= Diodorus Siculus, *Bibliotheca Historike*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Diodorus of Sicily*, çev. H. Oldfather, c. 1-6; çev. C. L. Sherman, c. 7; çev. C. Bradford Welles, c. 8; çev. R. M. Geer, c. 9-10; çev. Francis R. Walton, c. 11-12. Cambridge - London I. c. (2004); II. c. (2006); III. c. (2000); IV. c. (2002); V. c. (2001); VI. c. (2001); VII. c. (2001); VIII. c. (2003); IX. c. (1984); X. c. (2002); XI. c. (1999); XII. c. (2001).
- Hdt. (= Herodotos, *Historiae*)
Kullanılan Metin ve Çeviriler: *Herodotus*, çev. A. D. Godley, IV c. Cambridge - London I. c. (2004); II. c. (2000); III. c. (2006); IV. c. (2001).
Herodotos, *Herodot Tarihi*, çev. M. Ökmen ve A. Erhat, İstanbul 1991.
- Herodian. (= Herodianos)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Herodian, *History of the Empire*, çev. C. R. Whittaker, II c., Cambridge - London I (2002); II (1970).
- IG *Inscriptiones Graecae, consilio et auctoritate Academiae Litterarum Borussicae ed. maior: I-IV, VII., IX., XI., XII., XIV.*, Berlin 1873-1939.
- Iust. (= Marcus Iulianus Iustinus, *M. Iuliani Iustini Epitoma Historiarum Philippicarum Pompei Trogi*).
Kullanılan Metin ve Çeviriler: *Epitome of the Philippic History of Pompeius Trogus*, çev. J. C. Yardley ve R. Develin, Atlanta 1994.
M. Ivniani Iustini, *Epitoma Historiarum Philippicarum Pompei Trogi. Accedunt Prolongi in Pompeium Trogum*; ed. O. Seel, Stuttgart 1972
- Isok. (= Isokrates)
Antid. (= *Antidosis*) *de Pac.* (= *de Pacem*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Isocrates*, çev. G. Norlin, II c., Cambridge I. c. (2000); II. c. (2000).
- Memnon (= Memnon)
Kullanılan Metinler ve Çeviriler: *Memnon*, ed. K. Müller, *FGrHist.* III 536, Paris 1853.